

Mersin Erdemli Yörüklerinin Dokuma Kültüründen Bir Grup Örnek

A Group of Examples from the Weaving Culture of the Yörüks of Erdemli, Mersin

Servet ÖZKAN¹

Başvuru Tarihi/Submitted: 19.07.2025 **Kabul Tarihi/Accepted:** 23.02.2026

Makale Türü/Article Type: Araştırma Makalesi/Research Article

Öz

Türk kültürünün önemli bir parçasını oluşturan düz dokumalar, Orta Asya'dan Anadolu'ya uzanan kültürel aktarımın değerli parçalarıdır. Anadolu'nun farklı yerlerinde Yörükler (Türkmenler) tarafından dokunan kilim, cicim, zili tekniklerinde dokunmuş yaygılar, renk ve desenleriyle oldukça zengin bir birikimi yansıtmaktadır. Üzerine işlenen her bir motifin taşıdığı anlam, onu dokuyan kişinin duygu, düşünce ve hayal gücüyle şekillenerek farklılık ve çeşitlilik oluşturmaktadır. Geçmişte yörüklerin iskân alanı olan ve günümüzde de onların torunlarının yaşadığı Mersin'in Erdemli ilçesi, bu kültürü bize taşıyan dokuma örnekleriyle dikkat çekmektedir. Çalışmada Erdemli Kösbucağı, Karahıdırlı ve Sorgun Mahallelerinde yapılan saha araştırmalarında farklı tekniklerde dokunmuş on dört adet ürün tespit edilmiştir. Yerinde ölçüleri alınan ve fotoğraflarla belgelenen dokumalarda yer alan motiflerin dijital ortamda çizimleri yapılmıştır. Tespit edilenler arasında elibelinde, koçboynuzu, pıtrak, göz, yaprak, çengel, farda, canavarizi, kurtağzı, deveboynu, ağaç, bıçkı, kediyağı, sığırsidiği, küpe gibi motifler bulunmaktadır. Bu motifler, Anadolu'nun farklı yerlerindeki dokumalarda uygulanan motiflerle benzerlikler göstermektedir. Erdemli Yörükleri tarafından desenlerle süslenen kilim, battaniye, heybe gibi dokumalar ıstar tezgâhlarında, çubuk şeklinde yatay çizgilere yer verilen ürünlerse çulfalık tezgâhında dokunmuştur. Ancak, bölge Yörüklerinin yerleşik hayat düzenine geçişle bu kültür güncel işlevini yitirmiş ve günümüzde bu üretimler durmuştur. Bu durum, sahipleri tarafından kültürel miras olarak saklanan araştırma dâhilindeki örneklerin önemini artırmaktadır.

Abstract

Flat weavings, which form an important part of Turkish culture, are valuable elements of the cultural transmission that extends from Central Asia to Anatolia. The rugs woven by the Yörüks (Turkmens) in various parts of Anatolia using techniques such as kilim, cicim, and zili reflect a rich accumulation of colors and patterns. Each motif embroidered on these weavings carries a unique meaning, shaped by the emotions, thoughts, and imagination of the weaver, thus creating diversity and distinctiveness. Erdemli, a district of Mersin that was once a settlement area for Yörüks and is still home to their descendants today, stands out with weaving examples that preserve this cultural heritage. In this study, fourteen products woven using different techniques were identified during field research conducted in the Kösbucağı, Karahıdırlı, and Sorgun neighborhoods of Erdemli. The dimensions of these weavings were measured on-site and documented with photographs, and the motifs embroidered on them were digitally redrawn. Among the identified motifs are elibelinde (hands-on-hips), ram's horn, pıtrak (burdock), eye, leaf, hook, farda, monster's trace, wolf's mouth, camel's neck, tree, saw, cat's paw, cow urine and earring. These motifs show similarities to those used in textiles from different parts of Anatolia. The woven items such as rugs, blankets, and saddlebags decorated with patterns by the Erdemli Yörüks were woven on ıstar looms, while those featuring horizontal, striped patterns were woven on çulfalık looms. However, with the transition of the nomadic Yörük people of the region to a settled lifestyle, this cultural practice lost its current function and is no longer produced today. This situation increases the significance of the specimens included in the research, which are preserved as cultural heritage by their owners.

Anahtar Kelimeler: Erdemli, dokuma, yörük, motif, sembol

Keywords: Erdemli, weaving, yoruk, motif, symbol

Özkan, S. (2026). Mersin Erdemli yörüklerinin dokuma kültüründen bir grup örnek. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(2), 1004-1026.

¹Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Dr. Öğr. Üyesi, servetcayan@mku.edu.tr
ORCID: 0000-0002-7113-9136

Giriş

Mersin ilinin orta bölümünde yer alan Erdemli, doğuda Mersin merkez ilçe, batıda Silifke, kuzeyde Karaman, güneyde ise Akdeniz’le çevrilidir. İlçenin kurulduğu bölge Helenistik dönem, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı olmak üzere tarihi süreç içinde birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Malazgirt Savaşı (1071) sonrasında Oğuzların Bozok ve Üçok kollarına bağlı Türkmenler (Varsak Türkmenleri) Silifke ile Tarsus arasındaki Bulgar Dağları ve Taşeli’ne yerleşmişlerdir (Uğuz, 2018, s. 1384-1385). 1516’da Osmanlı hâkimiyetine alınan bölge, Karaman Eyaleti, Adana Eyaleti ve Kıbrıs Beylerbeyliği arasında sürekli olarak el değiştirmiştir (Tay, 2022, s. 788). 1954 yılı öncesinde Silifke’nin Yayda Bucağı’na bağlı bir köy durumunda olan ilçe, bu tarihten sonra ilçe statüsü kazanmış ve yoğun bir yapılaşmaya sahne olmuştur (Komisyon, 2008, s.13).

Günümüzde Erdemli’deki pek çok yerleşim yerinin adı konar-göçer aşiretlere dayanmaktadır. Özellikle 1990’lı yılların başında ekonomi ve eğitim gibi sebeplerle yerleşik hayata geçtiği öğrenilen bu aşiretlerden bazıları Ayaş, Bolacalı, Boynuinceli, Cerrahlı, Karakeşli, Kemikli, Koçaş Tekeli ve Tırtar aşiretleridir (Kırmızı, 2015, s. 12). Bu aşiretler, geçmişte aynı bölgedeki Türkmen boylarının torunları olarak Erdemli’deki yaşamlarını sürdürmektedir (Uğuz, 2018, s. 1391). Bölgedeki yörüklerin geçmişte ortaya koymuş oldukları sanat eserleri ise yaşayış biçimleri ve sosyokültürel yapıları hakkında önemli bilgiler vermektedir. İlçenin kuzeyindeki Alata Mezarlığı’nda yörüklerle ait olduğu anlaşılan birçok mezar taşı, üzerindeki damga ve işaretlerle önemli birer maddi kültür varlığı olarak günümüze ulaşmıştır (Özkan, 2025, s. 602-604, 608-609). Bu kültür içinde yörüklerle ait dokuma ürünler de önemli bir yer tutmaktadır. Bunlar keçi, koyun ya da deve kılından üretildiği gibi pamuk ya da eskimiş kıyafetlerin ip hâline getirilmesiyle üretilen örnekler de bulunmaktadır.

Yörüklerin dokuma işlemini gerçekleştirmeden önce ipleri yün hâline getirdiği bazı aletler bulunmaktadır. Öncelikle dokumada kullanılacak iplerin ana malzemesi olan koyun yünü, keçi kılı, deve kılı ya da pamuk, tarak denilen bir alet yardımıyla taranarak temizlenmektedir. Elde edilen işlenmiş yün, “eğirteç” denilen çubuk şeklinde düşey bir ahşap parça ve altta çapraz olarak yerleştirilen iki ahşap parçadan oluşan bir alet yardımıyla ip hâline getirilmektedir (Fotoğraf 1). Daha sonra ise hazırlanan ipler, yörede *cıggırık* olarak adlandırılan çıkırık yardımıyla eğilerek yumak hâlini almaktadır (Fotoğraf 2).

Fotoğraf 1-2. Eğirteç ve Çıkırık

Kaynak: Yazar Arşivi, 2025

Elde edilen ipler doğal rengiyle ya da boyanarak dokuma işleminde kullanılmıştır. Erdemli Yörükleri dokumalarda kök boylarla beraber sentetik boylara yer vermiştir. Yöre halkıyla yapılan görüşmelerde sarı rengin asma yaprağı, sütleşen bitkisi ve yapışkan ottan, yeşil rengin ceviz yaprağından, kırmızı rengin boya otu ya da Çingen boyası olarak bilinen geniş yapraklı bitkiden, kahverenginin ceviz kabuğundan, açık pembenin soğan kabuğundan, sarı rengin alç bitkisi kabuğu ve nar kabuğundan elde edildiği öğrenilmiştir. Dokumada kullanılacak ipler, senede bir kere yerleşim yerlerine gelen boyacılar tarafından kazanlarda kaynatılmıştır. Bu işlem için boyacıların birkaç hafta yerleşim yerinde kaldığı, hangi gün hangi rengin boyanacağı konusunda önceden bilgi verdiği ve iplerin buna göre renklendirildiği bilgisi edinilmiştir².

² Yöre sakinlerinden Ayşe Dölek’ten alınan bilgi (1938 doğumlu).

Dokuma kültürü Mersin ve çevresinde çok eski dönemlerden bu yana önemini sürdüren bir gelenek olarak dikkat çekmektedir. Hitit devrinde “Que (Kue)”, antik dönemde Kilikya olarak bilinen Mersin’de (İçel) yapılan kazılar, dokuma amacıyla kullanılan çeşitli araç gereçlerin ortaya çıkmasını sağlamış ve bu bölgede dokumacılığın eski çağlardan beri devam ettiğini kanıtlamıştır (Usluca Erim vd., 2017, s. 2935). Yıllar içinde bölgedeki Yörükler tarafından ortaya konan çeşitli dokuma örnekleri de Mersin’de bu kültürün devamlılığını sağlamıştır. Mersin Yörükleri dokumalarını “çulfalık tezgâhı” (Fotoğraf 3) ya da “ıstar tezgâhı”nda (Fotoğraf 4) dokumuşlardır. Kaynaklarda yöredeki konar-göçerlerin geçmişte evlerinin bahçesinde bir ıstar ya da çulfalık tezgâhının bulunduğu belirtilmektedir (Kundak, 1998, s. 1). Çalışma dâhilindeki alanda da Yörüklerin her iki tezgâhı kullandığı öğrenilmektedir. Erdemli yörükleri dokuma ürünlerinden kilim gibi motifli ürünleri ıstar tezgâhında, yatay çubuk desenli çulları ise çulfalıkta dokumuşlardır. Çulfalık tezgâhı bir baş kazık, iki adet yan kazık, yerde sabit konumda beş adet kazık, yan ağaçlar, selmin, ayakçak (pedal), vici vici (makara), kücü, tefe, tarak, mekik ve cumbardan (cımbar) meydana gelmiştir. Istar tezgâhı ise iki adet yan ağaç, alt ve üst ağaçlar, denk ağacı, gücü, gerdirme çivisi, varan-gelen ve taraktan oluşmuştur³. Dokuma esnasında atkı iplerini sıkıştırmak ve çözgü iplerini paralel tutmak için uzun ahşap tarak (Fotoğraf 5) ya da kirkıt denen küçük tarak kullanılmıştır (Fotoğraf 6).

Fotoğraf 3. Çulfalık Tezgâhı
Kaynak: MEGEP, 2008

Fotoğraf 4. Istar Tezgâhı
Kaynak: Özkul ve Öter, 2019

Fotoğraf 5-6. Ahşap Tarak ve Kirkıt

Kaynak: Yazar Arşivi, 2025

Erdemli Yörük kadınları tarafından titizlikle ve büyük bir el emeğiyle hazırlanan dokumalarda, Anadolu’nun farklı noktalarında uygulanan kilim, cicim, zili gibi teknikler kullanılmıştır.

Erdemli’de gündelik hayatta kullanılmak üzere çul, kilim, heybe, tuz torbası, çanta gibi her türlü eşya, geçmişten aktarılan ve her birinin anlamı olan motiflerle bütünleşerek Yörük kültürünü günümüze ulaştırmıştır. İncelenen dokuma örnekleri sahiplerinin aktardığı bilgilerden hareketle yaklaşık 50 ila 150 yıl aralığında bir geçmişe sahip olmakla birlikte, hatıra olarak saklanmaktadır. Günümüzde yörede dokuma kültürü devam etmemektedir. Yörüklerin geçmişteki yaşayış ve kültürünü günümüze taşıyan somut birer kültürel miras olan bu eserleri belgeleyerek bilim camiasına tanıtmak, dokumalar üzerinde Anadolu’nun farklı yerlerindeki dokumalarla benzeşen motifleri tespit ederek değerlendirmek bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

³ Ayşe Dölek’ten alınan bilgi.

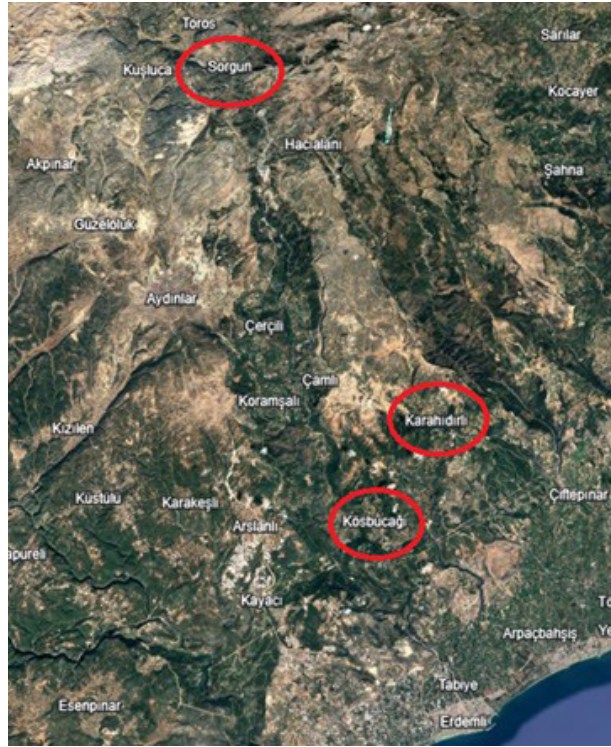
Alan Yazını Taraması

Türk kültürünün önemli bir parçasını oluşturan dokumalarla ilgili yayınların alan yazınında geniş bir yer tuttuğu tespit edilmiştir. Bu çalışmalarda Uşak, Gördes, Milas, Bergama, Sivas, Konya, Kayseri, Çorum, Niğde, Yozgat, Antalya, Çanakkale, Muğla, Ardahan, Kayseri, Şanlıurfa gibi Anadolu'nun farklı noktalarında meydana getirilmiş dokumaların tanıtıldığı görülmüştür. Bununla birlikte Mersin ve ilçelerindeki dokuma eserlerin tanıtıldığı az sayıda yayına rastlanmıştır. Bunlardan bazıları İçel yöresi dokumalarındaki motiflere değinirken (Onuk, T. ve Akpınarlı, AH. F., 2011), bazıları Mersin'in Gözne Yaylası'ndaki dokumalara (Tonus, E. ve Kaynar, H., 2020) ve Tarsus belediye koleksiyonundaki heybe dokumalara odaklanmıştır (Taş, E., 2022). Mersin ilçelerindeki dokuma kültürünü tanıtmayı amaçlayan bir tez çalışması ise sınırlı sayıda örnekle dokumalarda görülen motiflere yer vermiştir (Kundak, F. Y., 1998). Tez çalışmasına Erdemli ilçesinin yalnızca Güzeloluk Mahallesi'ndeki dokumalar dâhil edilmiştir. Erdemli'deki Çakallı Yörüklerinin dokumalarına odaklanan bir araştırma (Dulkadir, tarih yok) ve yöredeki düz dokuma yaygıları konu alan bir tez çalışmasında Erdemli'nin farklı mahallelerinden dokuma örnekleri incelenmiştir (Ulak, 2015). Bununla birlikte Mersin'in farklı ilçelerindeki dokumaları konu alan bir tez çalışmasında, Erdemli Yörükleri'nin dokumalarına da yer verilmiştir (Çakmakoglu, 1985).

Bu çalışmanın amacı, Erdemli Yörüklerinin üretmiş olduğu çeşitli dokuma eserlerinin Kösbucağı, Karahıdırlı ve Sorgun Mahalleleri özelinde incelenip, değerlendirilmesi, söz konusu kültür varlıklarının belgelenip, kayıt altına alınarak bilim camiasıyla paylaşılmasıdır.

Çalışma Yöntemi

Çalışma 08.05.2025 ve 21.08.2025 tarihleri arasında Mersin'in Erdemli İlçesi Kösbucağı, Karahıdırlı ve Sorgun Mahallelerinde gerçekleştirilmiştir (Harita 1). Söz konusu mahallelerde, yerli Yörük halkından Ümmühan Dölek, Semra Ata ve Orhan Erdoğan'la yapılan görüşmeler ve dokuma örneklerini incelemek üzere paylaşımları, saha çalışmalarını bu mahalleler üzerine yoğunlaştırmıştır. Bununla birlikte, tespit edilebilen dokumalar Erdemli'nin farklı mahallelerinde ilerleyen süreçte yapılması planlanan araştırmaların ilk ayağını oluşturmuştur. Araştırma yapılan mahallelerdeki şahısların büyüklerinden kalmış olan ve artık üretimi gerçekleştirilmeyen dokumaları hatıra olarak sakladıkları ve bazılarını kullandıkları görülmüştür. Tespit edilen 14 dokuma ürünü hakkında sahiplerinden bilgiler alınarak fotoğrafları çekilmiş ve ölçüleri alınmıştır. Dokumalar üzerinde görülen motiflerin dijital ortamda çizimleri yapılmıştır. Motiflerin yerel isimleri konusunda inceleme yapılan alandaki kaynak kişilerden bilgi alınmış, fakat az sayıda motifin adı öğrenilebilmiştir. Motiflerin sembolik anlamları konusunda ilgili alan yazını araştırılmıştır. Kilim, çul, halı, seccade, heybe, tuz torbası ve çanta gibi farklı dokuma ürünleri bulgular bölümünde tanıtılmıştır. Bu bölümde adı tespit edilen motiflerin isimleri hemen altında "yörede" olarak belirtilmiş, diğer motiflerde ise alan yazını örnekleri temel alınmıştır.

Harita 1. Çalışma Alanı Haritası

Kaynak: Google Earth

Bulgular

Katalog No: 1

Fotoğraf No: 7

Ürüne Verilen Ad: Kilim

Bulunduğu Yer: Mersin-Erdemli Kösbucağı Mahallesi

Sahibi: Ümmühan Dölek

Dokuyan Kişi: Ayşe Dölek

Dönemi: 20. yüzyılın ortaları

Ebat: 153x250 cm

Teknik: Kilim

Kullanılan Tezgâh: Çulfalık tezgâhı

Kullanılan Gereçler: Atkıda: Kıl

Çözüde: Kıl

Desende: Yün

Kullanılan Renkler: Kırmızı, turuncu, pembe, yeşil, beyaz.

Kullanılan Motifler: Çubuk desenleri.

Fotoğraf 7. Kilim

Kaynak: Yazar Arşivi, 2025

Tanımı: Sahipleri tarafından battaniye ve bazen cenaze sarmak için çok amaçlı olarak kullanıldığı belirtilen üründe ağırlıklı olarak kırmızı ton ile turuncu, pembe ve yeşil kullanılmış, yatay şeritler hâlinde çubuk motifleri desenlendirilmiştir. İki ayrı parça hâlindeki ürün sonradan birbirine dikilmiştir. Kısa kenar uçlarında beyaz saçaklara yer verilmiştir.

Katalog No: 2

Fotoğraf No: 8

Ürüne Verilen Ad: Kilim

Bulunduğu Yer: Mersin-Erdemli Kösbucağı Mahallesi

Sahibi: Ümmühan Dölek

Dokuyan Kişi: Bilinmiyor

Dönemi: Yaklaşık 150 yıllık

Ebat: 167x270 cm

Teknik: Kilim

Kullanılan Tezgâh: Istar tezgâhı

Kullanılan Gereçler: Atkıda: Kıl

Çözüde: Kıl

Desende: Yün

Kullanılan Renkler: Beyaz, sarı, kırmızı, turuncu, mavi, gri.

Kullanılan Motifler: Koçboynuzu, kurtağzı, farda, tarak, hora, ağaç, deveboynu.

Tanımı: Adnan Dölek'in (Ümmühan Dölek'in eşi) babaannesinin annesine ait olduğu belirtilen eser, iki ayrı parçadan oluşmakta olup, sonradan birbirine dikilmiştir. Kilimin merkezinde iki adet farda motif ve içlerinde daha küçük farda motifleri bulunmaktadır. Ayrıca, fardaların içine ve etrafına koçboynuzu desenleri doldurulmuştur. Koçboynuzu motiflerinin alt kısmında küçük haç desenlerine yer verilmiştir. Kilimin uzun dar kenarına yakın bölümlerde yer yer kurtağzı desenleri oluşturulmuş, kilim uzun kenarlarında koçboynuzu motifleri sıralanmıştır. Dar kenarlarda birbirinden farklı desenler tercih edilmiştir. Bunlardan birinde bir sıra deveboynu motif, bir sıra birbirine ters yönde sıralanmış ağaç motif işlenmiştir. Diğer kenarda ise farda motifleri içinde tarak ve hora motifleri sıralanmıştır.

Fotoğraf 8. Kilim

Kaynak: Yazar Arşivi, 2025

Koçboynuzu (yörede)	Koçboynuzu	Kurtağzı	Farda
Farda ve Tarak	Farda ve Hora	Ağaç (yörede)	Deveboynu

Katalog No: 3

Fotoğraf No: 9

Ürüne Verilen Ad: Çul

Bulunduğu Yer: Mersin-Erdemli Kösbucağı Mahallesi

Sahibi: Semra Ata

Dokuyan Kişi: Ayşe Doğan

Dönemi: 20. yüzyılın ikinci yarısı

Ebat: 158x348 cm

Teknik: Zili

Kullanılan Tezgâh: Istar tezgâhı

Kullanılan Gereçler: Atkıda: Kıl

Çözüde: Kıl

Desende: Yün

Kullanılan Renkler: Siyah, kırmızı, bordo, turuncu, mavi, mor ve sarı.

Kullanılan Motifler: Kadınbastı (yıldız), sığırsidiği, göz, bıçkı.

Tanımı: Çulun üzerinde altıgenlerle çevrelenmiş kadınbastı ve göz motifleri yer almaktadır. Bu motiflerin etrafında sığırsidiği ve göz motifleri ile doldurulmuş kenar bordürü dolanmaktadır. Çulun kısa kenarlarını bıçkı motifi sınırlamaktadır. Motifler kenar bordürlerde siyah zemin üzerine açık renklerde dokunmuştur. Diğer bölümlerde kırmızı, bordo, turuncu, pembe, mavi, mor ve sarı renklerin tercih edildiği geniş bir renk yelpazesi görülmektedir.

Fotoğraf 9. Çul

Kaynak: Yazar Arşivi, 2025

 Kadınbastı (Yıldız)	 Sığırsidiği ve göz	 Bıçkı (yörede)
---	--	--

Katalog No: 4

Fotoğraf No: 10

Ürüne Verilen Ad: Çul

Bulunduğu Yer: Mersin-Erdemli Karahıdırlı Mahallesi

Sahibi: Anasız Kasap Restoran

Dokuyan Kişi: Bilinmiyor

Dönemi: 20. yüzyılın ikinci yarısı

Ebat: 213x313 cm

Teknik: Zili

Kullanılan Tezgâh: Istar tezgâhı

Kullanılan Gereçler: Atkıda: Kıl

Çözüde: Kıl

Desende: Yün

Kullanılan Renkler: Kahverengi, sarı, pembe, turkuaz.

Kullanılan Motifler: Yıldız (yaprak), bıçkı.

Tanımı: Kahverengi zemin üzerine sarı ve pembe renklerde yıldız/yaprak motifleri dokunmuş, bunların aralarında merkezde küçük bir kareden gelişen turkuaz renkli geometrik motiflere yer verilmiştir. Kısa kenarlarda tarak motifleri sıralanmıştır.

Fotoğraf 10. Çul

Kaynak: Yazar Arşivi, 2025

İç içe kare

Yıldız/yaprak

Tarak
(yörede)

Katalog No: 5

Fotoğraf No: 11

Ürüne Verilen Ad: Namazlağı (Seccade)

Bulunduğu Yer: Mersin-Erdemli Kösbucağı Mahallesi

Sahibi: Ümmühan Dölek

Dokuyan Kişi: Elif Doğan

Dönemi: 20. yüzyılın ikinci yarısı

Ebat: 66x111 cm

Teknik: Zili

Kullanılan Tezgâh: Istar tezgâhı

Kullanılan Gereçler: Atkıda: Kıl

Çözüde: Kıl

Desende: Yün

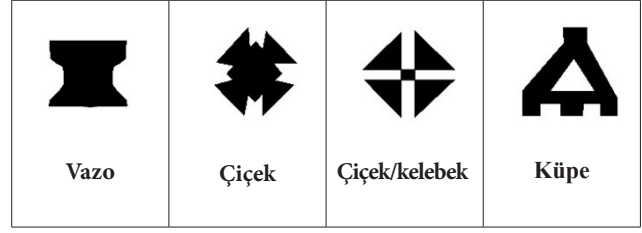
Fotoğraf 11. Seccade

Kaynak: Yazar Arşivi, 2025

Kullanılan Renkler: Bordo, sarı, mavi, beyaz, yeşil.

Kullanılan Motifler: Vazo, çiçek, kelebek, küpe.

Tanımı: Seccadenin merkezinde, bordo zemin üzerine üst üste iki adet vazodan çıkan çiçek motifi dokunmuştur. Bunların etrafında sarı zemin üzerine küçük mavi karelerin sıralandığı eğrisel formda bir çerçeve bulunmaktadır. Çerçevenin dışa dönük bölümlerinde yer yer üçgen motifleri kullanılmıştır. Çerçeve dışında, seccadenin orta bölümünde çiçek motifleri dokunmuştur. Seccade üzerindeki çiçek desenleri geometrik form özelliği göstermektedir. Dokumanın bir dar kenarı küpe motifleriyle süslenmiş olup diğer kenarda saçaklara yer verilmiştir.

Katalog No: 6

Fotoğraf No: 12

Ürüne Verilen Ad: Namazlağı (Seccade)

Bulunduğu Yer: Mersin-Erdemli Köşbucağı Mahallesi

Sahibi: Ümmühan Dölek

Dokuyan Kişi: Sultan Dürgen

Dönemi: 20. yüzyılın ikinci yarısı

Ebat: 67x125 cm

Teknik: Kilim

Kullanılan Tezgâh: Çulfalık tezgâhı

Kullanılan Gereçler: Atkıda: Kıl

Çözüde: Kıl

Desende: Yün

Kullanılan Renkler: Bordo, yeşil, pembe, sarı, turuncu, kahverengi, mavi, siyah.

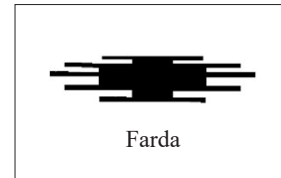
Kullanılan Motifler: Farda, çubuk desenleri.

Tanımı: Yünden yapılmış seccadede bordo zemin üzerine yatay olarak yeşil, pembe, sarı, turuncu, kahverengi ve mavi renkli çubuk motifleri dokunmuştur. Yalnızca bir dar kenara yakın bölümde, beyaz zemin üzerine siyah renkte üç adet farda motifine yer verilmiştir. Bu motifin bulunduğu dar kenarın uçları renkli saçaklarla süslenmiştir.

Fotoğraf 12. Seccade

Kaynak: Yazar Arşivi, 2025

Katalog No: 7

Fotoğraf No: 13

Ürüne Verilen Ad: Namazlağı (Seccade)

Bulunduğu Yer: Mersin-Erdemli Sorgun Mahallesi

Sahibi: Orhan Erdoğan

Dokuyan Kişi: Bilinmiyor

Dönemi: 20. yy. ortaları

Ebat: 90x124 cm

Teknik: Halı

Kullanılan Tezgâh: Istar tezgâhı

Kullanılan Gereçler: Atkıda: Yün

Çözüde: Yün

Desende: Pamuk

Kullanılan Renkler: Kırmızı, turuncu, sarı, gri, siyah, pembe.

Kullanılan Motifler: Yaprak, çengel, kediyağı, sığırsidiği.

Tanımı: Seccadenin merkezine, yanlardan üst ortaya doğru kademeli olarak basamak şeklinde daralan mihrap motifi yerleştirilmiştir. Basamakların uçlarında çengel motiflerine yer verilmiştir. Mihrap motifinin üst ve alt bölümlerine daha küçük ikişer mihrap nişi dokunmuştur. Bu motifler düşey dikdörtgen bir çerçeve içine alınmıştır. Bu çerçeveden sonra sarı bir zemin üzerine, uçları testere dişi biçiminde çıkıntılı, alan yazınında yaprak olarak da bilinen desen işlenmiştir. Bunun etrafında dolanan geniş bordürde ise yaprak motiflerine yer verilmiştir. Bir sonraki bordürde kedi ayağı desenleri sıralanmış, en dış bordürde eğri su ya da sığır sidiği olarak bilinen motif dokunmuştur. Genellikle canlı ve parlak renklerin kullanıldığı seccadede kırmızı, turuncu ve sarı renk kullanımı yoğunluktadır.

Fotoğraf 13. Seccade

Kaynak: Yazar Arşivi, 2025

Yaprak	Çengel	Yaprak
Kediyağı	Sığırsidiği	

Katalog No: 8

Fotoğraf No: 14

Ürüne Verilen Ad: Heybe

Bulunduğu Yer: Mersin-Erdemli Kösbucağı Mahallesi

Sahibi: Semra Ata

Dokuyan Kişi: Bilinmiyor

Dönemi: 20. yüzyılın ikinci yarısı

Ebat: 49x129 cm

Teknik: Zili ve cicim

Kullanılan Tezgâh: Istar tezgâhı

Kullanılan Gereçler: Atkıda: Kıl

Çözüde: Yün

Desende: Yün

Kullanılan Renkler: Kahverengi, sarı, kırmızı, pembe, gri.

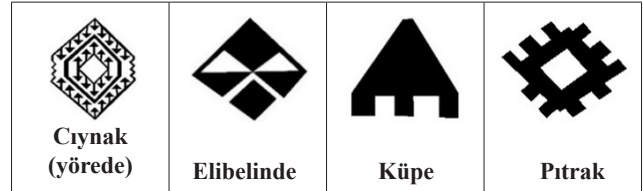
Kullanılan Motifler: Cıynak, elibeline, küpe, pıtrak.

Tanımı: Yün iplik kullanılarak yapılmış olan heybenin gözlerinde simetrik olarak yerleştirilmiş altıgenlerin merkezinde göz, çevresinde cıynak motifi yer almaktadır. Desenler yanlar ve köşelerde devam ettirilmiş, etrafında pıtrak motifleri sıralanan bir bordürle sınırlandırılmıştır. Bu bordürün dışında küpe motiflerine yer verilmiştir. Heybenin ağ kısmında elibeline motifleri desenlendirilmiştir. Desenler kahverengi zemin üzerine sarı, kırmızı, pembe ve gri renklerde uygulanmıştır.

Fotoğraf 14. Heybe

Kaynak: Yazar Arşivi, 2025

Katalog No: 9

Fotoğraf No: 15

Ürüne Verilen Ad: Heybe

Bulunduğu Yer: Mersin-Erdemli Sorgun Mahallesi

Sahibi: Orhan Erdoğan

Dokuyan Kişi: Bilinmiyor

Dönemi: 20. yüzyılın ikinci yarısı

Ebat: 45x127 cm

Teknik: Zili ve cicim

Kullanılan Tezgâh: Istar tezgâhı

Kullanılan Gereçler: Atkıda: Kıl Çözüğüde: Yün

Desende: Yün

Kullanılan Renkler: Siyah, mavi, kırmızı, sarı, kahverengi, pembe.

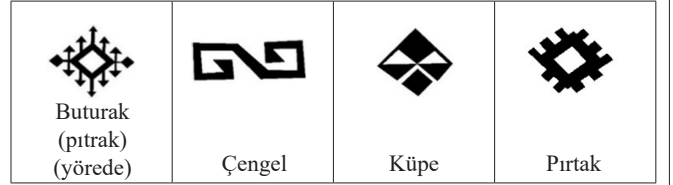
Kullanılan Motifler: Buturak (pıtrak), çengel, elibelinde.

Tanımı: Yün iplikten yapılmış olan heybenin gözlerine merkezde göz ve buturak (pıtrak) motifi yerleştirilmiştir. Bunun etrafında, elibelinde ve çengel motifleriyle doldurulmuş bir bordür dolanmaktadır. Heybe ağında, elibelinde motifleri yer almaktadır. Heybenin göz ve ağ kısmındaki motiflerin etrafında pıtrak motiflerinin bulunduğu bir bordür dolanmaktadır. Siyah, mavi, kırmızı, sarı, kahverengi ve pembe renkleri kullanılan heybe renk kullanımını açısından geniş bir yelpazeye sahiptir.

Fotoğraf 15. Heybe

Kaynak: Yazar Arşivi, 2025

Katalog No: 10

Fotoğraf No: 16

Ürüne Verilen Ad: Çuval

Bulunduğu Yer: Mersin-Erdemli Sorgun Mahallesi

Sahibi: Orhan Erdoğan

Dokuyan Kişi: Bilinmiyor

Dönemi: 20. yy. ortaları

Ebat: 72x148 cm

Teknik: Cicim

Kullanılan Tezgâh: Istar tezgâhı

Kullanılan Gereçler: Atkıda: Kıl Çözüde: Yün

Desende: Yün

Kullanılan Renkler: Siyah, beyaz, turuncu, kırmızı, pembe, sarı, bordo, kahverengi, mavi, yeşil.

Kullanılan Motifler: Koçboynuzu, göz, menek, X.

Tanımı: Çuval yüzeyi yatay düzende yerleştirilmiş yedi geniş bordürden meydana gelmiştir. Çuvalın ağız kısmında siyah zemin üzerine turuncu renkli iki çubuk motifi yer almaktadır. Bu motiflerden sonra sırasıyla birinci geniş bordürde kutucuk içerisinde koçboynuzu ve göz, ikinci bordürde kutucuk ve göz, üçüncü bordürde kutucuk ve üst üste dizili üç göz (bereket), dördüncü bordürde kutucuk ve göz, beşinci bordürde kutucuk ve üst üste iki göz, altıncı bordürde kutucuk, menek ve göz, yedinci bordürde kutucuk ile merkezde X deseni etrafında sıralı göz motifleri yer almaktadır. Bordürlerin aralarında siyah ve turuncu çubuk desenlerine yer verilmiştir.

Fotoğraf 16. Çuval

Kaynak: Yazar Arşivi, 2025

Koçboynuzu ve göz	Göz	Göz ve bereket
Göz	Menek (yörede)	X ve göz

Katalog No: 11

Fotoğraf No: 17

Ürüne Verilen Ad: Tuz Torbası

Bulunduğu Yer: Mersin-Erdemli Kösbucağı Mahallesi

Sahibi: Ümmühan Dölek

Dokuyan Kişi: Ayşe Doğan

Dönemi: 20. yüzyılın ikinci yarısı

Ebat: 25x32 cm

Teknik: Cicim

Kullanılan Tezgâh: Istar tezgâhı

Kullanılan Gereçler: Atkıda: Kıl

Çözüde: Yün

Desende: Yün

Kullanılan Renkler: Turuncu, mavi, sarı, yeşil, turuncu.

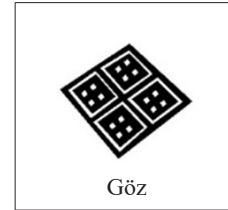
Kullanılan Motifler: Göz.

Tanımı: Torbayüzeyidiagonalolarakerleştirilmiş göz motifleriyle doldurulmuştur. Motiflerde turuncu, mavi, açık sarı ve yeşil kullanılmış olup, aralardaki çizgilerde turuncu renkle bölme sağlanmıştır. Torbanın kenarları renkli iplerle dikilerek torba sapında birleştirilmektedir.

Fotoğraf 17. Tuz Torbası

Kaynak: Yazar Arşivi, 2025

Göz

Katalog No: 12

Fotoğraf No: 18

Ürüne Verilen Ad: Çanta

Bulunduğu Yer: Mersin-Erdemli Sorgun Mahallesi

Sahibi: Orhan Erdoğan

Dokuyan Kişi: Bilinmiyor

Dönemi: 20. yüzyılın ikinci yarısı

Ebat: 25x34 cm

Teknik: Cicim

Kullanılan Tezgâh: Istar tezgâhı

Fotoğraf 18. Çanta

Kaynak: Yazar Arşivi, 2025

Kullanılan Gereçler: Atkıda: Kıl

Çözüde: Kıl

Desende: Yün

Kullanılan Renkler: Gri, turuncu, sarı, mavi, yeşil, pembe.

Kullanılan Motifler: Pıtrak, göz, haçi, küpe.

Tanımı: Gri bir zemin üzerine diyagonal olarak yerleştirilmiş pıtrak motifleriyle içlerinde göz ve nazarlık (haç) motiflerine yer verilmiştir. Motifler turuncu bir çerçeveye sınırlandırılmış ve çerçevenin dışı küpe motifleriyle bezenmiştir. Motiflerde turuncu, sarı, mavi, açık yeşil ve pembe kullanılmıştır.

Katalog No: 13

Fotoğraf No: 19

Ürüne Verilen Ad: Çul

Bulunduğu Yer: Mersin-Erdemli Kösbucağı Mahallesi

Sahibi: Ümmühan Dölek

Dokuyan Kişi: Sultan Dürgen

Dönemi: 1970'li yıllar

Ebat: 101x392 cm

Teknik: Kilim

Kullanılan Tezgâh: Çulfalık tezgâhı

Kullanılan Gereçler: Atkıda: Orlon ve yün

Çözüde: Orlon ve yün

Kullanılan Renkler: Siyah, gri, yeşil, mavi.

Kullanılan Motifler: Çubuk desenleri.

Tanımı: Kıyafetlerin ip hâline getirilmesiyle dokunan kilim, yatay olarak uzanan çubuk desenlerinden meydana gelmiştir. Siyah, gri, yeşil ve mavi tonlar kullanılmıştır. İki dar kenarda beyaz saçaklara yer verilmiştir.

Fotoğraf 19. Çul

Kaynak: Yazar Arşivi, 2025

Katalog No: 14

Fotoğraf No: 20

Ürüne Verilen Ad: Çul

Bulunduğu Yer: Mersin-Erdemli Kösbucağı Mahallesi

Sahibi: Ümmühan Dölek

Dokuyan Kişi: Ayşe Dölek

Dönemi: 1970'li yıllar

Ebat: 150x606 cm

Teknik: Kilim

Kullanılan Tezgâh: Çulfalık tezgâhı

Kullanılan Gereçler: Atkıda: Orlon ve yün
Çözüde: Orlon ve yün

Kullanılan Renkler: Siyah, beyaz, gri, pembe, yeşil, sarı.

Kullanılan Motifler: Çubuk desenleri.

Tanımı: Kıyafetlerin ip hâline getirilmesiyle dokunan kilim, yatay uzanan çubuk desenlerinden oluşmaktadır. Siyah, beyaz, gri, pembe, yeşil ve sarı tonlarda geniş bir renk yelpazesi sunmaktadır. İki dar kenarda beyaz saçaklarla hareketlilik sağlanmıştır.

Fotoğraf 20. Çul

Kaynak: Yazar Arşivi, 2025

Değerlendirme ve Sonuç

Anadolu'da yüzyıllardır süren dokuma kültürü, Türk el sanatları içinde özel bir alan oluşturmaktadır. Farklı tekniklerde dokunan ve günlük kullanıma hizmet eden halı, kilim, seccade, heybe, çuval, torba vb. pek çok eşya, renkleri ve birbirinden farklı anlamlara sahip motifleriyle Türk kültürünün önemli bir parçasıdır. Söz konusu eşyalara desenlendirilen her bir motif, eski Türk kültürünün Anadolu'daki devamlılığını göstermekle birlikte, onu dokuyan kişinin duygu, düşünce ve hayal gücünü bizlere yansıtan birer ayna gibidir.

Mersin'in Erdemli ilçesi, eski bir Türkmen yerleşkesi olmakla beraber günümüzde bu Türkmen aşiretlerinin (Ayaş, Bolacalı, Boynuinceli, Cerrahlı, Karakeşli, Kemikli, Koçaş Tekeli ve Tırtar) torunlarının ikamet ettiği bir bölgedir. Yöredeki Türkmenlerin yaşayış biçimini bizlere gösteren en önemli unsur, onların dokumuş olduğu taşınır kültür varlıklarıdır. Erdemli Kösbucağı, Karahıdırlı ve Sorgun Mahallelerinde yapılan incelemelerde karşımıza çıkan çul, kilim, çuval, seccade, tuz torbası, heybe, çanta gibi farklı amaçlara hizmet eden günlük kullanım eşyaları, Erdemli Yörüklerinin kültürünü günümüze taşımaktadır.

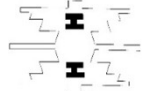
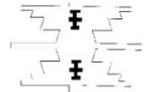
Konar-göçer yaşam tarzı ve hayvancılık bölge Yörüklerinin dokudukları eşyaların tip ve malzemesini belirlemiştir. Bu nedenle çeşitli yiyecekleri saklamak için kullanılan çuvalar, bir yerden bir yere yiyecek ya da eşya taşımak için kullanılan heybeler, yere oturmak için kullanılan çullar, hayvanları tuzlamak için kullanılan torbalar Yörük yaşayış ve kültürünün dokuma örneklerinde somutlaşmış hâlidir. Bu dokumalar keçi, koyun, deve tüyü ve pamuk gibi farklı malzemelerden yapılmış, zaman zaman eski kıyafetler de ip hâline getirilerek dokuma malzemesi olarak kullanılmıştır.

Araştırma kapsamında farklı malzeme ve tekniklerde dokunmuş 14 ürün kataloğa dâhil edilmiştir. Dokumaların atkı ve çözgü ipleri ağırlıklı olarak kıl, desenler ise yündendir. Az sayıda dokumanın çözgüsünde yün kullanılmıştır. Yalnızca iki örnekte kıyafetlerin işlenerek dokumalarda kullanılmak üzere ip hâline getirildiği ve kullanıldığı görülmüştür. Yöre sakinlerinin verdiği bilgilere göre, bu tarzda üretilen çullar için genellikle eskimiş orlon ya da yün kazaklar kullanılmış, daha geç dönemlerde de viskon kumaşlar birer cm eninde kesilerek, uzun ip yumağı olarak değerlendirilmiştir.

Dokumalarda siyah, beyaz, sarı, kırmızı, turuncu, pembe, mavi, yeşil, bordo, kahverengi gibi çok çeşitli renkler tercih edilmiştir. Dokuma örneklerinin, üzerinde uygulanan desenler bakımından da oldukça zengin olduğu görülür. Bu desenler, Anadolu'nun farklı noktalarında dokunan el sanatı ürünlerle yakın benzerlikler göstermektedir. Buna karşın, aynı motifler farklı bölgelerde farklı adlarla anılabilmektedir. Nitekim, inceleme yapılan sahadaki dokumalar üzerinde yer alan motiflerden bazılarının yörede farklı adla anıldığı görülmüştür.

İncelenen dokumalar üzerine desenlendirilen motifleri bitkisel, geometrik, sembolik, nesneli ve diğer şeklinde gruplandırmak mümkündür. Yaprak desenleri, pıtrak (yörede buturak), vazodan çıkan çiçekler ve ağaç bitkisel; iç içe kareler, yıldız, eşkenar dörtgen (göz), zikzak (sığırsıdığı), haç motifleri geometrik; cıynak (yörede), elibeline, koçboynuzu, kurtağzı ve küpe sembolik; vazo ve çengel ise nesne grubunda değerlendirilebilecek motiflerdir.

Tablo 1. İncelenen Dokumalar Üzerindeki Motifler

Bitkisel	Geometrik	Sembolik	Nesne	Diğer
Yaprak 	İç İçe Kareler 	Cıynak 	Vazo 	Farda
Pıtrak 	Yıldız 	Elibeline 	Çengel 	Farda ve Tarak
Çiçek 	Eşkenar Dörtgen (göz) 	Koçboynuzu 		Farda ve Hora
Ağaç 	Zikzak (sığırsıdığı) 	Kurtağzı 		Deveboynu
	Haç 	Küpe 		Kediyağı

Çalışma sahasında incelenen dokumalardaki motiflerin yöresel adları hakkında bilgi almak için daha önce dokuma yapmış olan Ayşe Dölek'le (1938 doğumlu) görüşülmüştür. Ayşe Dölek, yörede buturak (pıtrak) olarak bilinen motif ile koçboynuzu, menek, cıynak, bıçkı, tarak motiflerini tanıyabilmiştir. Farklı kaynak kişilerden motifler konusunda bilgi edinilemediği için diğer motifler ve anlamları konusunda alan yazını örnekleriyle karşılaştırma yoluna gidilmiştir.

Çalışma kapsamında yalnızca iki heybe örneğinde buturak (pıtrak) motifleriyle karşılaşmıştır (Katalog 8, 9). Motifin heybelerde uygulanması, bereketi sembolize etmesiyle yakından ilişkili olmalıdır. Zira bu motif, bereket sembolü olarak tandır örtüsü, un çuvalı, ekmek örtüsü gibi dokumalarda uygulanmıştır (Küçük Kurt, 1999, s. 23; Selçuk, 2022, s.164). Aynı zamanda pıtrak, üzerindeki dikenlerin, kötü gözü uzaklaştırdığı inancından hareketle nazarlık motifi olarak da dokuma ürünleri süslemiş, bazen göz motifiyle beraber uygulanmıştır (Kayabaşı, Bozkurt ve Özkoca, 2016, s. 47; Diler ve Gallice, 2018, s. 106; Soysaldı, 2009, s. 100-102, 105).

Yalnızca iki örnekte karşılaşılan koçboynuzu motifi (Katalog 2, 10), değişik şekillerde uygulanışıyla dikkat çekmektedir. Bunlardan birinde karşılıklı ve simetrik iki koçboynuzu, birinde koçboynuzu ve haç şeklinde + motifi, diğerinde ise göz motifi olarak bilinen eşkenar dörtgenlerle birlikte uygulandığı görülür. Söz konusu motif yiğitlik, doğruluk, mertlik ile bereket, kahramanlık, güç ve erkeklik sembolü olarak adlandırılmakta olup (Kayabaşı, Bozkurt ve Özkoca, 2016, s. 46), Kayseri, Tarsus, Sivas ve Muğla gibi farklı yörelerdeki dokumalarda karşımıza çıkmaktadır (Soysaldı, 2009, s. 47, 56; Etikan ve Ölmez, 2013, s. 195-196). Göz ve haç motifleriye nazar ve kötü gözden korunma isteğinin bir sonucu olarak dokumalara yansımıştır. Dokumalarda nazara iyi gelmesi düşüncesiyle göz motifine yer verilerek, dokuma ve dokuyucuya göz değmesi engellenmeye çalışılmıştır (Kayabaşı, Bozkurt ve Özkoca, 2016, s. 49; Selçuk, 2022, s. 160). Kötü göze karşı kullanılmak üzere boncuk ve kıymetli taşlardan yapılmış haç şeklinde takılar, oyma, kakma teknikleriyle dört ve sekiz yapraklı haçtan rozet şekline dönüşmüş muskalar Müslüman ülkelerde kullanılmış (Sökmen, 2013, s.111) ve Denizli ve Niğde gibi farklı yörelerdeki dokumalarda kendine yer edinmiştir (Etikan ve Kılıçarslan, 2012, s. 109, 113; Çelik, 2021, s. 1544-1545). İncelenen örneklerden üçünde göz motifi (Katalog 10, 11, 12), ikisinde haç motifi görülmüştür (Katalog 2, 12). Söz konusu motifler de Erdemli çevresindeki dokumalarda göz ve nazara karşı bir tedbir olarak kendine yer edinmiş olmalıdır.

Yöredeki dokumalarda karşılaşılan ve ismi menek olarak zikredilen motif, yalnızca bir örnekte karşımıza çıkmıştır (Katalog 10). Alt alta üç adet eşkenar dörtgenin sıralanmasıyla meydana gelmektedir. Alt ve üstteki eşkenar dörtgenlerde uçları birbirine dönük şekilde elibeline desenini andıran kollar yer almaktadır. Motifin İçel yöresindeki farklı dokumalarda varyasyonlarıyla karşılaşılmakta, fakat söz konusu motiflerde isim benzerliği dışında yakınlık olmadığı görülmektedir (Onuk ve Akpınarlı, 2011, s. 93). Yöredeki anlamı bilinmemesine karşın Katalog 10'daki motifi elibeline motifi olarak değerlendirmek mümkündür. Söz konusu motif, Anadolu dokuma örneklerinde bereket, doğurganlık ve mutluluğun bir sembolü olarak görülmekte olup (Oyman, 2019, s. 9-10), Mersin Gözne Yaylası ve Kayseri Sarız gibi farklı yörelerdeki dokuma örneklerinde görülmektedir (Kayışoğlu Şahin, 2013, s. 54; Tonus ve Kaynar, 2020, s. 399). İncelenen örnekteki menek motifinin bir çuvala dokunduğu dikkate alındığında, bereket ve bolluğu temsilen tercih edildiği düşünülebilir.

Yörede ismi tespit edilen bir diğer motif cıynaktır. Yalnızca bir örnekte karşılaşılan bu motifin (Katalog 8), İçel yöresindeki dokumalarda yer aldığı görülmesine karşın, yalnızca isim benzerliği söz konusudur (Onuk ve Akpınarlı, 2011, s. 93). İçel yöresi örnekleri yassı bir tarağı andırırken, çalışma dâhilindeki örneğin alan yazınında canavarizi olarak anılan motifle benzeştiği düşünülmektedir. Düz dokumalarda görülen ejder desenleri Orta Asya Türk sanatının Anadolu'daki yansımasıdır. Türk metinlerinde yedi başlı bir canavar ve korkunç bir yaratık olarak betimlenen bu figür, bolluk, bereket, sağlık ve şifanın sembolü olarak halılarda kendine yer edinmiştir (Kaynar, 2025, s. 62). Çalışmamız dâhilinde bir heybede dokunduğu göz önüne alındığında söz konusu motifin bereket ve bolluğun simgesi olarak tercih edilmiş olabileceği akla gelmektedir.

Yörede tespit edilen bıçkı ve tarak motifleri, dokumaların kenar bordürlerini dolanan desenlerdir. Söz konusu motiflerden tarak, İçel yöresinde bıçkı olarak adlandırılan motifle benzerlik göstermektedir (Onuk ve Akpınarlı, 2011, s. 93). Alan yazınında elti eltiye küstü ya da yel eğdi adlarıyla da anılan bıçkı deseni, dokumaların kenar bordürünü süsleyen benzer motiflerdendir. Bir diğer kenar bordür motifi olarak karşımıza çıkan sığırısidigi, zikzak şeklinde devam eden bir desen olmakla beraber, Yozgat çevresinde "tarak dişi", Fethiye çevresinde "eğri su" olarak

bilinmektedir (Deniz, 1990, s. 55). Farklı yörelere ait dokumalarda sıklıkla tercih edilen motif, araştırmamız dâhilinde iki örnekte karşımıza çıkmıştır (Katalog 3, 7).

Çalışma kapsamındaki dokumalar üzerinde yer alan çengel, küpe, kurtağzı, farda, yıldız, ağaç, mihrap ve çubuk desenleri Anadolu'nun farklı noktalarında dokunmuş eserlerle benzeşmektedir. Bunlardan çengel motifi, bazı yörelerde çakmak olarak da anılmakla beraber kötü göze karşı bir önlem olarak dokumalarda kendine yer edinmiştir (Görguna Kırzoğlu, 1995, s. 59; Soysaldı, 2009, s. 102, 158; Sökmen, 2013, s. 201, 232; Selçuk; 2022, s. 162). İyimserlik ve korunmayı, karanlıkta görebilme yeteneği ve güneşi sembolize eden kurt, çeşitli dokumalarda kurtağzı motifi olarak sıklıkla dokunmuştur (Kaynar, 2025, s. 62). Çalışma kapsamında yalnızca birer örnekte tespit edilen bu motifler (Katalog 2, 9) nazar ve kötü gözü def etmek ve korunma iç güdüsünün dokumalara yansması olarak değerlendirilebilir. Üç örnekte karşımıza çıkan küpe motifi (Katalog 5, 8, 12) ise genç kızların evlenme isteğine işaret etmekle birlikte, nazardan korunmanın bir ifadesi olarak da dokumalar üzerinde uygulanmıştır (Alp, 1998, s. 175; Yeşildal, 2019, s. 192). İncelenen örneklerde seccade, çanta ve heybe gibi farklı dokuma türlerine uygulandığı görülen bu motif, özellikle nazara karşı bir tedbir olarak yapıldığı ihtimalini akla getirmektedir. Bu desen, Mersin Gözne Yaylası dokumalarında da sıklıkla yer almıştır (Tonus ve Kaynar, 2020, s. 402, 405-406, 410).

Çalışma dâhilinde yalnızca bir örnekte uygulanan ağaç deseni (Katalog 2), Orta Asya bağlantılı olarak hayat ağacının dokumalarda stilize edilmiş hâli gibidir. Halı, seccade gibi farklı dokumalara uygulandığı görülen motif (Görguna Kırzoğlu, 1995, s. 120; Eroğlu, 2023, s. 508) Orta Asya Türk geleneğini Erdemli Yörüklerinin dokumalarında somutlaştırmaktadır.

Sonuç olarak, araştırma sahasında tespit edilen dokuma örnekleri Mersin ve Anadolu'nun farklı yerlerinde dokunmuş ürünlerle hem teknik hem de desen uygulaması bakımından benzer özellikler göstermektedir. Dokumaların üretim şekli, dokumada kullanılan malzeme gibi özellikler bakımından da benzerliğin devam ettiği görülür. Bununla beraber, yörede tespiti yapılan motiflerden bazılarının İçel sınırları dâhilinde üretilen dokumalardaki motiflerle ismen aynı olmasına karşın desen özellikleri bakımından farklılık arz ettiği tespit edilmiştir. Bu da Mersin sınırları içerisinde Yörük dokumalarındaki desenlerin farklı adlarla anılabildiğini göstermektedir. Bu durum, aynı adla bilinen farklı motiflerin ortaya çıkmasını sağlamaktadır.

Araştırma dâhilinde incelenen ve belgelenen dokumalar, Erdemli'de günümüzde yok olmuş olan bir kültürün temsilleridir. Erdemli'de kültürel aktarımın incelenen örnekler gibi bazı somut verilerle nesilden nesile aktarılabilirdi, fakat dokumaların işleniş ve ne anlam ifade ettiği gibi soyut verilerin aktarımı konusunda başarısız olduğu gözlemlenmiştir. Zira, yaşça büyük kaynak kişinin sınırlı sayıda motifi hatırlaması, daha genç neslin ise dokuma ve motifler hakkında bilgi sahibi olmaması bunu destekler niteliktedir. Bu durum, Yörük yaşam biçimindeki değişimin dokumalara yansıdığını ve gelecek kuşaklara kültürel bağlamda bir aktarım yapılamadığını göstermektedir. Bu nedenle, üzerine dokunan farklı motifleriyle çeşitli mesajlar veren ve bölgede yaşayan Yörüklerin günlük yaşamına dair bilgiler sunan bu dokumaların muhafaza edilmesi ve bölgedeki Yörük kültür varlığının somut birer temsili olarak gelecek kuşaklara aktarılması önem arz etmektedir.

Kaynakça

- Alp, K. Ö. (1998). *Konya ve yöresi kilimlerinde semboller* (Doktora Tezi). Ankara Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Anonim (2008). *El sanatları teknolojisi- çipıt dokumaya hazırlık megep (Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi)*, Milli Eğitim Bakanlığı.
- Bozkurt, H., Kayabaşı, N., & Özkoca, B. (2016). Çorum el sanatlarında kullanılan motifler ve anlamları. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (1), 39-61. <https://izlik.org/JA93NN74FA>
- Çakmakoglu, A. (1985). *İçel yöresi dokumaları* (Yüksek Lisans Tezi). Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çelik, A. (2021). Niğde yöresi halılarındaki motiflerin sembolik anlatımları, *Journal Of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 7 (44), 1520-1552. <http://dx.doi.org/10.31589/JOSHAS.721>
- Deniz, B. (1990). Yöre özellikleriyle yozgat kilimleri, *Sanat Tarihi Dergisi*, 5 (5), 45-89.
- Diler, A. & Gallice M. A. (2018). *Kilimin sembolleri*. Alfa Basım Yayım.
- Dulkadir, H. (Tarih Yok). Yörükler ve erdemli- çakallı yörüklerinde dokumalar. https://www.hilmidulkadir.com/icerik/55/cakalli_yorukleri.html
- Eroğlu, M. A. (2023). Türk islam sanatında seccade kültürü ve antalya çevresinde tespit edilen seccade dokumaları. *Art-e Sanat Dergisi*, 16 (31), 493-513.
- Etikan, S. & Kılıçarslan, H. (2012). Düz dokumalarda nazar inancı ve göz motifi. *Art-e Sanat Dergisi*, 5 (10), 103-121. <https://izlik.org/JA99NF36BL>
- Etikan, S. & Ölmez, F. N. (2013). *Muğla ve yöresi kirkitli dokumalarının sanatsal ve bazı teknolojik özellikleri üzerine bir belgelendirme ve katalog çalışması*. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Yayınları.
- Görguna Kırzioğlu, N. (1995). *Altaylar'dan tuna boyuna türk dünyasında ortak motifler*. Türksoy Yayınları.
- Kayısoğlu Şahin, Z. (2013). Sarız (Kayseri) yöresi düz dokumaları ve günümüzdeki durumu. *Arış Dergisi*, 9, 52-59. <https://doi.org/10.34242/akmbaris.2019.50>
- Kaynar, H. (2025). Kültürel kimlik bağlamında zara ilçesi halı örneklerinin incelenmesi. *Arış*, 26, 51-73. <https://izlik.org/JA49MR95UX>
- Kırmızı, Ö. (2015). *Erdemli halk kültürü araştırması* (Yüksek Lisans Tezi). Mersin Üniversitesi.
- Komisyon (2008). *Dünden bugüne erdemli*. Erdemli Ziraat Odası Kültür Yayını.
- Kundak, F. Y. (1998). *İçel dokumacılığı* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü.
- Küçükçakır, Ü. (1999). *İzmir etnografya müzesi'nde bulunan çeşitli yörelere ait halı ve kilimler*. Afyon Kocatepe Üniversitesi Yayınları.
- Onuk, T. & Akpınarlı, AH. F. (2011). İçel yöresi düz dokuma yaygılarda kullanılan motif ve kompozisyon özellikleri. *Arış*, 6 (Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Sempozyumu Özel Sayısı- 2), 84-93. <https://doi.org/10.34242/akmbaris.2019.21>
- Oyman, N. R. (2019). Bazı anadolu kilim motiflerinin sembolik çözümlemesi. *Arış Dergisi*, 14, 4-22. doi:10.34242/akmbaris.2019.119
- Özkan, S. (2025). Mersin Erdemli ilçesi alata mezarlığı tarihi mezar taşları. 6. *Uluslararası Sanat ve Estetik Sempozyumu Bildiri Kitabı* (ss. 591-614), Asos Yayınevi.
- Özkul, M. & Öter, A. (2019). Yörük kültüründe meydana gelen değişimler. 9. *Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Çalışmaları* (ss. 475-506), Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Selçuk, K. (2022). Nazar inancı ve doğu karadeniz bölgesi kirkitli havsız dokumalarındaki nazar motiflerinden örnekler. *Güzel sanatlar Alanında Uluslararası Araştırmalar III* (ss. 147-167), Eğitim Yayınevi.

- Soysaldı, A. (2009). *Düz dokuma teknikleri ve teknik desen çizimleri*. Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Sökmen, S. (2013). *Bitlis Yöresi el dokumacılığı* (Sanatta Yeterlik Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü.
- Taş, E. (2022). Tarsus belediyesi koleksiyonundan bir grup heybe dokuma. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, 15 (92), 353-382. 10.29228/JASSS.66000
- Tay, L. (2022). Erdemli sorgun köyü su değirmenleri. *İdil*, 93, 787-804. 10.7816/idil-11-93-12
- Tonus, E. & Kaynar, H. (2020). Mersin-Gözne yaylası'nda ıstar dokumacılığı ve örnekleri. *Art-Sanat*, 13, 387-415. 10.26650/artsanat.2020.13.0016
- Uğuz, S. (2018). Nüfus defterlerine göre 19. yüzyılın ilk yarısında erdemli ve çevresi yörüklerinin idarî ve demografik durumu. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7 (2), 1380-1392. <https://izlik.org/JA95XM96XU>
- Ulak, A. (2015). *Mersin Erdemli yöresi düz dokuma yaygıları* (Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Usluca Erim, Ö. Demir, H. ve Gezicioğlu, F. Y. (2017). Kültürel mirasın yaşatılmasına ilişkin paylaşımlı bir çalışma “mezitli dokuma projesi”. *İdil Dergisi*, 6 (38), 2933-2948. 10.7816/idil-06-38-20
- Yeşildal, Ü. Y. (2019). Küpe motifinin kültür değişimi kuramları bağlamındaki yolculuğu. *Millî Folklor*, 124, 189-201. <https://izlik.org/JA38FP28KJ>

Kaynak Kişiler

- Ayşe Dölek (1938 doğumlu), Ev hanımı
- Adnan Dölek (1961 doğumlu), Emekli mühendis
- Ümmühan Dölek (1961 doğumlu), Ev hanımı
- Semra Ata (1968 doğumlu), Ev hanımı
- Orhan Erdoğan, (1963 doğumlu), İşletme sahibi

Extended Abstract

Purpose

The aim of this study is to examine the woven products created by the Yoruks in Erdemli, a district of Mersin that serves as one of their settlement areas. By documenting these works tangible cultural heritage that carry the Yoruks' past lifestyle and culture into the present and introducing them to the scientific community, the study seeks to identify and evaluate motifs on the weavings that resemble those found in various regions of Anatolia.

Methodology

The study was carried out on 08.05.2025 and 21.08.2025 in the neighborhoods of Kösbucağı, Karahıdırlı, and Sorgun in the Erdemli district of Mersin. For the weaving samples, interviews were conducted with local Yoruk residents Ümmühan Dölek, Semra Ata, and Orhan Erdoğan. It was observed that they kept the weavings inherited from their elders which are no longer produced as mementos and that some of them are still in use. Fourteen woven products were identified; information about them was obtained from their owners, and photographs and measurements were taken. The motifs seen on the weavings were digitally redrawn, and their meanings were researched. Different woven products such as blankets, saddle bags, carpets, prayer rugs, saddlebags, salt bags, and bags are presented in the findings section.

Findings

Within the scope of the study, four *çul*, three prayer rugs (*seccade*), two saddlebags (*heybe*), one blanket, one sack, one carpet, one bag, and one salt bag were examined. It was determined that the pieces were woven using combinations of kilim, zili, and cicim techniques. The products, which possess a wide range of colors, feature motifs similar to those found in weavings from various regions of Anatolia. The motifs most frequently used in the weavings include the eye, burdock (*pıtrak*), hook, and cross motifs, all intended for protection against the evil eye. Additionally, the *elibeline* motif symbolizing fertility, abundance, and happiness and the ram's horn motif associated with bravery, righteousness, valor, abundance, heroism, strength, and masculinity were encountered. The *canavar izi* motif, representing abundance, prosperity, health, and healing; the wolf's mouth motif, symbolizing optimism, protection, light, and the sun; and the earring motif, indicating a young girl's desire to marry as well as protection from the evil eye, were also observed in the Erdemli weavings. Other motifs applied in the weavings include star, *farda*, running water (*eğri su*), tree, comb, *hora*, mihrab, and stripe patterns.

Limitations

This study focuses on various types of woven products such as carpets, *çul*, blankets, and saddlebags (*heybe*) crafted by the Yoruks specifically in the neighborhoods of Kösbucağı, Karahıdırlı, and Sorgun in the Erdemli district of Mersin.

Implication

Handcrafted woven textiles, which form an important part of Turkish culture, are products that reflect the cultural heritage transmitted from past to present in various regions of Anatolia. The woven works created in the past by the elders of the Erdemli Yoruks have also survived to the present day as tangible cultural values that reflect this cultural continuity. However, due to the changes that occurred in Yoruk life with the adoption of a settled lifestyle, the weaving tradition has largely disappeared. It is important to preserve and transmit these documented works to future generations. Through further studies, identifying and documenting woven products in different neighborhoods of Erdemli and preserving them in a museum with ethnographic qualities will help introduce elements of Yoruk life and culture to the public.

Originality and Value

The limited number of publications introducing woven works from Mersin and its districts have focused on the weavings of İçel (Onuk, T. ve Akpınarlı, AH. F., 2011), Tarsus (Taş, E., 2022), the Gözne Plateau of Mersin (Tonus, E.ve Kaynar, H., 2020), and the Güzeloluk neighborhood of Erdemli (Kundak, F. Y., 1998). In this study, however, the woven works from the Kösbucağı, Karahıdırlı, and Sorgun neighborhoods of Erdemli have been documented and presented.